

O odjeći i ukrasnim predmetima mornara i kormilara na jedrenjacima Dubrovačke Republike, druga pol. 18. i poč. 19. stoljeća

UDK 646:359.11:629.123.13 (262.37)

Obnova dubrovačke trgovačke mornarice izvanjadranske i jadranske plovidbe i veliko oživljavanje nautičko—komercijalnih veza i poslova uvjetovalo je i povećanje broja dubrovačkih generalnih konzulata, vicekonzulata i konzularnih agencija. Dubrovačka je Republika u drugoj polovici 18. i u početku 19. stoljeća imala svoja konzularna predstavništva u preko 85 mjesta, među kojima i u ovim zemljama ili gradovima: Lisabon, Madrid /ujedno i diplomatsko predstavništvo/, Cadiz, Gibraltar, Malaga, Tanger, Cartagena, Alicante, Tortosa, Salou, Reus, Barcelona, Roussillon, Marseilles, Languedoc, Villefranche, Nice, Rosas, Palamos, Mataro, Tarragona, Ibiza, Minorca, Mallorca, Cagliari, Tunis, Tripolis, Genova /povremeno i diplomatski predstavnik/, Sestri Levante, La Spezia, Livorno, Venacija /po potrebi i diplomatski predstavnik/, Pesaro, Ancona, Civitavecchia, Napoli /po potrebi i diplomatski predstavnik/, Palermo, Agosta, Malta, Vieste, Barletta, Trani, Alžir /povremeno diplomatski izaslanici/, Monopoli, Brindisi, Taranto, Trst, Rijeka, Skadar, Drač, Valona, Khios, Krf, Arta, Lepanto, Zakintos, Modon, Patras, Canea, Solun, Volos, Varna, Carigrad /i diplomatski predstavnici i poklisari/, Izmir, Latakija, Rodos, Aleksandrija, Cipar itd. Taj, iako ovdje okrnjen popis gradova, zacijelo impozantan broj konzularnih predstavništava najbolji je dokaz kako je bila vrlo živa djelatnost trgovačke mornarice izvanjadranske plovidbe Dubrovačke Republike. Smještaj dubrovačkih konzularnih predstavništava reljefno označuje i ucrtava uglavnom važnije pravce kojima se u drugoj polovici 18. i u početku 19. stoljeća kretala pomorska politika to jest dubrovačka pomorska trgovina i trgovačko brođenje dubrovačkih jedrenjaka izvanjadranske i jadranske plovidbe.

Dubrovački trgovački jedrenjaci izvanjadranske plovidbe uglavnom i ponajviše su obavljali nautičko—komercijalne plovidbene zadatke u takozvanoj slobodnoj plovidbi između luka na Levantu i zapadnoevropskih država, čitavim Sredozemnim i Crnim morem te dijelom Atlantskim oceanom. Pomorsko trgovačke veze koje su obavljali dubrovački pomorci u tome razdoblju sa Sjevernom, Srednjom i Južnom Amerikom odvijale su se prema momentalnim prilikama na svjetskom

pomorskom tržištu potražnje slobodnog brodskog prostora. Iz luka: Livorno, Marseilles, Napoli, Izmir, pa iz više luka i pristaništa na španjolskoj obali /centar im je bila Barcelona/, dubrovački su jedrenjaci plovili u engleske i njemačke luke, pa u Baltimore, u New York, u Boston, Philadelphiju, Havanu, Cap France, Saint Bartelomy, Martinique, Saint Thomas, San Domingo, Santa Cruz te u neke brazilske luke itd.

Po prosjeku srednje veličine dubrovački jedrenjaci su se nalazili treći na svijetu, a po ukupnoj veličini dvanaesti /iza Dubrovačke Republike bile su Papinska država, Piemont, Danzig, Toscana, Rostock, Rusija, Prusija, Mletačka Republika /bez Boke kotorske/ itd.

Od 1787. do 1793. godine u dubrovačkoj državi bilo je registrirano 190 trgovačkih jedrenjaka duge plovidbe s ukupnom nosivošću od oko 30.000 tona. U isto vrijeme Göteborg je imao sveukupno 200 brodova sa 29.970 tona ukupne veličine. Od tih 190 dubrovačkih brodova za međunarodnu plovidbu bilo ovih tipova jedrenjaka: 72 kekije, 48 pulaka, 40 nava, 17 brikova, tri »snow«-a /podtip brika/, dvije trabakule /veličine preko 100 tona pojedinačno/, jedan pelig i jedna filjuga.

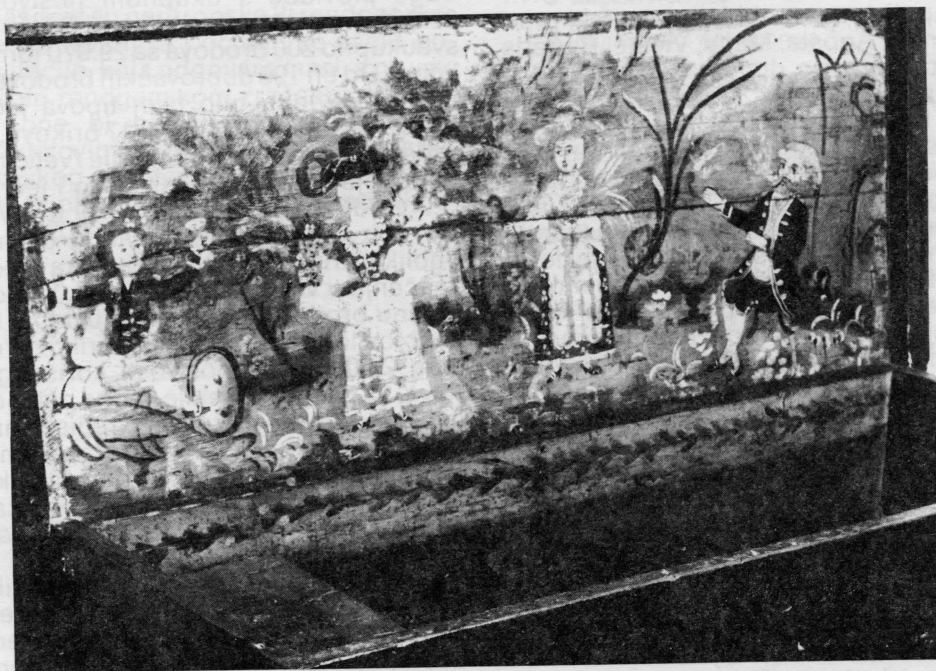
Godine 1805. ukupan broj trgovačkih jedrenjaka izvanjadranske plovidbe Dubrovačke Republike iznosio je 300 jedrenjaka međunarodnog značenja u veličini od preko 50.000 tona te preko stotinu brodova jadranske plovidbe. U to je vrijeme plovilo 158 dubrovačkih brikova /ukupne veličine 28.066 tona nosivosti korisnog tereta/, 29 nava, 13 peliga, tri kekije, jedna palandra itd. Tada je u dubrovačkoj državi bilo registrirano sedam tisuća profesionalnih pomoraca—moreplovaca, brodograditelja, ribara, brodovlasnika /takozvanih karatista—suvlasnika brodova u karatnom sistemu brodovlasništva trgovačkih jedrenjaka /i drugih pomorskih zanimanja.¹

Broj od sedam tisuća dubrovačkih državljana koji su (1797 — 1806) direktno bili vezani za djelatnost dubrovačke pomorske privrede najvjerodostojnije nam dokazuje što je pomorsko brodarstvo i općenito pomorska privreda značilo za opstanak Dubrovačke Republike kada je ta naša jedina pomorska republika mogla brojiti nešto više od 30.000 stanovnika.

Trgovačka mornarica izvanjadranske i jadranske plovidbe ove naše slobodne pomorske države bila je od 1797. do 1806. godine najuspješnija i najorganiziranija trgovačka mornarica pod neutralnom zastavom u bazenu Sredozemnog mora. Svemu tome — to treba posebno istaći — su pridonijele u prvom redu i nadasve brodske posade trgovačkih jedrenjaka međunarodne plovidbe Dubrovačke Republike. A većinu brodskih posada sačinjavali su mornari—korminali i obični mornari, koji su obavljali najteže mornarsko—brodske poslove na trgovačkim jedrenjacima dubrovačke države. U prvom redu mornari su bili zaposleni oko otvaranja, zatvaranja i skupljanja različitih vrsta jedara na jedrenjacima; redili su i uređivali zatvorene i otvorene brodske prostore, naročito palubu, a posebno su pomagali vođi /ili brodskom tesaru, ili brodskom gvardijanu/ kod čišćenja, pranja, kod struganja, popravljanja ili dotjerivanja svih dijelova brodske konstrukcije. Pri manevriranju ili pristajanju jedrenjaka ka obali ili sidrištu, mornari su bili »na vezu«, te čamcem prevozili i prenašali na kopno konope ili gumine za eventualni privez broda itd. Kada bi jedrenjak zapao u tišinu često su mornari /u pravilu uvijek/ velikim i malim brodskim čamcima veslajući privezani za jedrenjak vukli svojom ljudskom snagom veliki jedrenjak. Kada je jedrenjak bio usidren izvan pristaništa u luci — sidrištu — tada su mornari i kormilari—mornari s brodskim kačicom prevozili brodske oficire i putnike s borda na obalu i obratno. Često su mornari za potrebe brodske kuhinje brali i sjekli sa stabala grane i pripremali ih za gorivo. Mornari—kormilari i obični mornari bili su dužni nositi i prenašati brodsku opremu; ako je to bilo ugovoreno krcali su i iskravali terete s broda itd.

Svaki je mornar sobom nosio na jedrenjak svoju mornarsku »skrinju« /kovčeg/ koje su bile ukrašene. Osim mornarskih »skrinja« siromašniji mornari imali su »mornarsku vreću« ili »mornarski koš« u što su spremali svoju odjeću, obuću, mornarske potrepštine i uopće svoju pokretnu imovinu. Također su ponekad neki mornari imali i svoj »brodski krevet—ležaljku« od platna. Kao i ostali članovi brodskih posada na jedrenjacima trgovačke mornarice Dubrovačke Republike, uz plaćenu hranu, mornari su primali određenu mjesečnu plaću. Prema Pomorskom ediktu Dubrovačke Republike zagarantirani minimum mjesečne plaće mornari su primali 7 dubrovačkih dukata, mornari—kormilari 8, dok je zapovjednik—kaptan dubrovačkog broda primao zagarantirani minimum od 20 dubrovačkih dukata mjesečne plaće.²

O veoma napornom i vrlo teškom brodsko—mornarskom životu na trgovačkim jedrenjacima Dubrovačke Republike vrlo malo ili skoro zanemarivo malo se zna. Stoga smo u našem dugogodišnjem istraživačko—arhivskom radu neprekidno nastojali da doznamo i o životu mornara koji su plovili na brodovima dubrovačke države. Međutim, treba odmah naglasiti: o tome je malo zabilježeno u najbogatijem arhivu za ovu temu u Historijskom arhivu u Dubrovniku, Jer, u tome arhivskom fondu sačuvani su ponajviše i uglavnom arhivski izvori koji su bili zabilježeni u službenim /»državnim« ili »javno—pravnim«/ knjigama ili spisima. Privatni arhivski izvori — kao na primjer pisma mornara nisu se sačuvali. Uprkos tome našom upornošću uspjelo nam je u službenim arhivskim izvorima Historijskog arhiva u Dubrovniku pronaći arhivske vijesti i o životu mornara na jedrenjacima Dubrovačke Republike. Tako smo

Mornarska škrinja (u koju se pohranjivala odjeća i pokretni inventar mornara na trgovačkim jedrenjacima Dubrovačke republike) s konca 18. stoljeća. Pomorski muzej u Dubrovniku.

došli i do vrlo zanimljivih arhivskih vijesti o odjeći i inventaru pokretne imovine mornara i mornara-kormilara koji su bili u sastavu brodskih posada dubrovačkih trgovačkih jedrenjaka. Međutim, na ovom mjestu objavit ćemo samo malen dio iz inventara pokretne imovine mornara i kormilara-mornara koji su plovili na trgovačkim jedrenjacima Dubrovačke Republike. Zasad ćemo iznijeti samo nešto novih vijesti zlatnim srebrnim i ukrasnim predmetima /nakitima/ koji su ukrašavali odjevne predmete dubrovačkih mornara, i to za razdoblje od oko 1780. do 1805. godine.

U popisu robe, odjernih predmeta i drugih stvari pokretne imovine umrlog mornara Ivana Bule, među ostalim predmetima bilo je popisano i šest komada srebrnih kopča, jedan par srebrnih dugmadi, osamnaest komada srebrnih dugmadi za košulju, jedan zlatni prsten itd.³ Da bi se izbavio iz zatvora u kojem je počeo izdržavati sudsku presudu, jer nije na vrijeme isplatio dužničke obaveze promptno vraćanje duga, mornar—kormilar Ivan Kaznačić, osim dijela dugovnog novca kojeg je vratio, dao je u polog i zalag ove zlatne i srebrne ukrasne—nakitne predmete: srebrni sat, zlatnu medalju, zlatni prsten s ugrađenim dragim kamenjem /topaz/, zlatna dugmeta za košulju itd.⁴ Obavljajući mornarsko—brodske poslove na jedrenjaku je preminuo mornar Boško Božić /rodom s Brgata ponad Dubrovnika/. Nakon njegove smrti obavljen je službeni popis čitave njegove pokretne imovine u kojem se popisu nalazilo između ostalog i ovo: jedan par srebrnih kopča, tri komada srebrnih dugmadi, jedna zlatna naušnica ukrašena s jednom »perlom«, tri komada zlatnih prstena itd.⁵ Tako nešto slično smo našli zabilježeno i u inventarnom zapisniku pokojnog mornara Miha Lupi.⁶ Matko A. Mrgudić u svojstvu oficira brodskog gvardijana plovio je na jedrenjacima Dubrovačke Republike izvanjadranske plovidbe. Na brodu je i umro. Nakon njegove smrti sačinjen je službeni popis—inventar stvari i predmeta koje je imao kod sebe. Među tim stvarima u popisu je pored nekih srebrnih nakita bila zabilježena i jedna zlatna naušnica, koju je prema starom mornarskom običaju Mrgudić nosio.⁷ Ali nije to bio usamljen slučaj (mornarski običaj nositi naušnice) jer smo još nekoliko slučajeva zabilježili; tako je i Roko Đivović imao takvu naušnicu. Mornar—kormilar R. Đivović je pored te zlatne naušnice još posjedovao osam komada srebrnih kopča, četiri komada srebrnih dugmadi, jedan srebrni križ, dvije srebrne medalje itd.⁸ Nadalje, dubrovački mornar Vlaho Radić iz Konavala posjedovao je pored ostale pokretne imovine još i četiri srebrne kopče, jedan zlatni prsten, jedan zlatni privjesak, nekoliko komada srebrnih dugmadi za košulju itd.⁹

Skoro u svakom popisu pokretne imovine dubrovačkih mornara, brodskih gvardijana ili mornara-kormilara našlo se i novčanih ušteđevina. Tako je na primjer mornar Ivan Rudeč imao dubrovački, turski, francuski i drugi novac kao i jedan srebrni sat. Nešto slično je imao i mornar Nikola Đeneralović.

Takvih kao ovdje spomenutih popisa pokretne imovine mornara, koji su bili u sustavu brodskih momčadi na jedrenjacima izvanjadranske plovidbe Dubrovačke Republike, nalaze se još mnogi drugi zabilježeni u arhivskim izvorima Hi-

storijskog arhiva u Dubrovniku.¹⁰ Međutim, za ovaj naš prilog bilo je dovoljno da iznesemo samo toliko.

Odjeća /ne uniforma/ i odjevni pribori, uglavnom svih moreplovaca brodskih profesija, sadržavali su izvjesne ujednačenosti, koje su nastale ponajviše s obzirom na uvjete brodsko—nautičkog života mediteranskog podneblja. Vanjski uticaji bili su vidljivi i ostavili su traga i u pokretnoj imovini dubrovačkih mornara. Dakle, nema sumnje da su plovidbe morskim prostranstvima a pogotovo i nadasve boravak u lukama svih mediteranskih zemalja kao i u lukama na obalama Atlantika te prilike i uvjeti nautičko-brodskog života odigrali značajnu i presudnu ulogu u formiranju načina odijevanja, oblik i vrste odjeće dubrovačkih mornara. Kao i u drugim profesionalnim slojevima stanovništva tako se i u brodarsko—pomorskom zanimanju željelo odjećom i nakitom vidno razlikovati od ljudi drugih profesija.

U vezi s ovim našim izlaganjem o jednom dijelu pokretne imovine i zlatnog i srebrnog nakita mornara koji su bili u sastavu brodskih posada izvanjadranske plovidbe Dubrovačke Republike, a da bi zaokružili sliku ovog prikaza donosimo prijepis dijelova dvaju popisa pokretne imovine mornara (Ivana Bana i Pera Rudenjaka) koji su plovili na trgovačkim jedrenjacima duge plovidbe i jedan dio inventara jednog dubrovačkog suvlasnika—kaptista dubrovačkog broda.

Kap. S. Gjurišić, 1769 — 1842, u svečanoj odjeći (i dugmadima sa sidrom) Pomorski muzej u Dubrovniku.

Dubrovački zlatar Pero Pezer procijenio je pokretnu imovinu mornara Ivana BANA (rodnom iz Petrova Sela nad Omblom). Godine 1793. na brodu u Livornu umro je I. Ban. Nakon smrti i formalnosti oko imovine pok. Bana njegova je roba bila poslata u Dubrovnik. Dakle, evo dijela tog popisa (procjene): »...dvije nove košulje — duk. 4; Jedna obična košulja duk. 1; Jedan par pamučnih čarapa — duk. 0,24; Jedna jakna »di panno Blü« — duk. 2.20; »Duge pantalone« »DALagiá« — duk. 2.20; Jedna polukožna jakna — duk. 3; Polukožnate hlače — duk. 4; Šest lakata »dAlagia« — duk. 3; Jedna košulja — duk. 1.30; Košulja i crne hlače — duk. 6; Svileni pojas »Crimesi« — duk. 2.20; Jedna košulja od svile »alla Turca« — duk. 4; Jedan izvezeni ubrusac — duk. 0.24; Dva svilena šala — duk. 1.30; Dvije kape — duk. 2.20; Dva stara šešira — duk. 1; Dva papra spona-fibija — i trideset srebrnih puca-dugmadi — duk. 32.20; Dva revera — duk. 10; Jedan jatagan — duk. 1.20; U raznom novcu: »Ducati 33.20«.¹¹

Drugi je popis dio pokretnog inventara odjeće, rublja, obuće, ukrasnih predmeta itd. dubrovačkog mornara—kormilara Pera Rudenjaka (iz 1793. godine): »U novcu Pezze Coll. 165, Tallari Turchi 12, Parpaiola moneta Genovese 13, pa mletački, tršćanski dubrovački novci; dvije »Pezze indiana noova« vrijednosti u Londonu Ghinee 10, sedam obojenih ubrusaca novih — Pezze Coll. 7; tri ubrusca nova »Turchini« — Pezze Coll. 2 i 3/4; dva para vunениh čarapa, a dva pamučnih; jedan ubrusac crni za oko vrata; jedan ubrusac »colorito di Cipro«; pa nadalje: razne robe—odjeće nošene—upotrebljene; šest košulja finih; potkošulja od bijele raše (vune) pojas od »levantske« svile; dvije tikvice za puščani prah; metalna forma za praviti kugle (od pištolja); rog i pet libara praha (puščanog); tri oke sapuna; jedan umivaonik od majolike; zrcalo; par škara; bijeli ručnik saket s iglama; jedan par novih cipela; (u kofi—korpi /mornarskoj/ još se nalazilo) crni šešir; četiri stare košulje; deset pari čarapa; dvije kape; četiri potkošulje; pojas od crne vune, još jedan crni šešir; te još neke sitnice.¹²

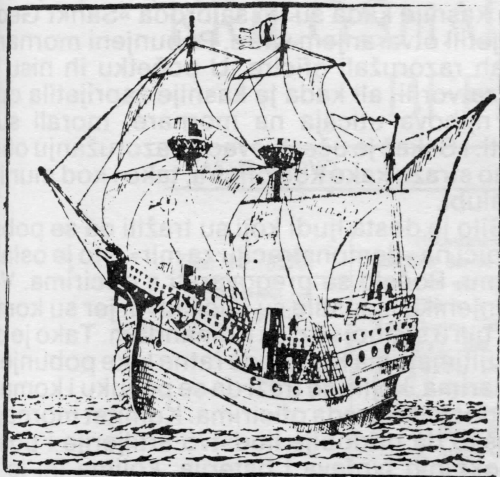
A sada ćemo priopćiti samo dio pokretne imovine karatiste suvlasnika trgovačkog broda duge plovidbe (koji je vijorio državnu zastavu Dubrovačke Republike) Nikole Pezera, a to smo doznali jer: »Nika Jakobova konfesava da će pridat konat od robe koja slidedi od Nikole Pezera«, a to »na dubrovačku« izgleda ovako: »Vestiaría dva, kašun od jelovine, stočića od slame 4 (a bili su šest), škabeo od jelovine, desak od jelovine, štica i stolica još dva para, navlaka od tunđele dva para, mataraca ostala su dva, koto jedan, lincula pet, tornalet od svile, kvadar od Blažene Gospe, Krucifis od drva, kupica, gostarica, karafinica, kikara, pantarula od gvožđa tri, ožica od kositera osam, kotlić od loksije, ražanj, trepilja i gradicolje, imbrik bez pokriva, mortarić, tucanj od bronze, mortar od skarpiela, taljerica i plitica 28, košića, polakina, polakina crna, kamiziolice od bumbaka dvije, košulja pet, tri para gaća, bječava od vune para dva, ombrela 1, arkibuza 2, karubina 1, mač, noža, dva pitarića od tabaka, ćilim, konopac od postelje, komavica, popunica, kačuljić i prosulja«.¹³

Da bi nam bila još jasnija slika opisa i popisa odjeće dubrovačkih mornara i mornara kormilara

usporedbe radi prikazat ćemo i ponešto o dijelu inventara dubrovačkih kapetana i drugih kvalificiranih i visokokvalificiranih moreplovaca.

Brodski gvardijan Vicko Ljubak 1742. godine ležao je teško bolestan na naví »Costanza glorisa« u Aleksandriji pa je tom zgodom bila napisana njegova posljednja želja — oporuka. Zahvaljujući toj oporuci došli smo do ovog dijela Ljubakove odjeće i odjevnog pribora: jedan koš s odjećom za upotrebu, mornarski koš sa starom odjećom, mornarska postelja i madrac, jedan gunj—bijelac, tri kaputa — jedan veliki s kukuljicom i dva mala, jedan mali kaput žute boje, jedan par srebrenih spona, dva šešira — jedan stari, a drugi nošeni, jedan par nošenih čizama i jedan par cipela, dvije kape i jedna drvena klupica. Ispod svoje postelje Ljubak je imao još neke sitnice — stare i nečiste odjeće, a nešto odjeće imao je pohranjeno u Veneciji kod svog zemljaka Frana Orebića. Osim vrste robe koju su imali dubrovački mornari bilo je u tim popisima i potpuno nove robe. Tako je mornar Marko Duper (koji je 1760. umro na brodu u Carigradu) imao pored druge robe i svoje odjeće još i ovo: jedan smotak—komad široke tele—platna, tri smotka—komada aleksandrijskog platna, jedan pojas—šal od svile, nekoliko komada nove robe itd. Osim ovih djelomičnih popisa robe imamo iz 1806. godine i nešto potpuniji popis odjevnog pribora i odjeće dubrovačkog pomorca Balda Carevića (prema njegovoj oporuci iz Barcelone — tamo je na brodu umro). Iz tog potpunijeg inventara izdvajamo ovaj dio mornarskog odjevnog pribora i odjeće: pet finih košulja od nove tele—platna, dvije košulje od finog bijelog platna, jednu »podveladu« od tkanine plave boje sa 23 srebrena filigranska dugmeta, jedne hlače od plave tkanine, dvoje gačice, dva prsluka, dvije pod—velade od plave tkanine, dvije marame—šala (koje su se nosile oko vrata), jedan prsluk sa crvenim rubom, jedne crne hlače, dva para cipela (tipa dubrovačkih »papuča« — »mokasinke«), jedan par čizama, sedam pari vunениh čarapa, sedam pari lanениh čarapa, jedan stari šešir, jedan prsluk od baršuna, dva nova kaputa, mornarski pribor za šivanje i popravljanje jedara — 9 igala, dvije kuke, »gvardaman«, madrac sa »dubrovačkim pokrivačem«, tri para pantalona—gaća »di Nankino«, dvije britve—noža za brijanje i zrcalo—ogledalo, nož i nožić, jedan par srebrenih dugmadi za košulju, jedan pojas—šal od stare svile, jednu četkicu za odjeću, jednu drvenu mletačku mjeru i »škvadru«, jedan drveni kablič i jednu kutijicu čavala, jedan par vunениh rukavica itd.¹⁴ To je što se tiče odjeće, odjevnog pribora i ukrasnog sastava dubrovačkih mornara a sad ćemo samo spomenuti jedan manji dio zlatnog i srebrenog kućnog pribora i ukrasa kao i dio kućnog inventara dubrovačkih kapetana najbrojnijeg visokokvalificiranog stanovništva dubrovačke države. Godine 1787. u kući kapetana Iva Ruskovića na Pelješcu bilo je mnogo zlatnih i srebrenih predmeta, a među ostalim srebrni pribor za jelo »...posate d'argento di fabbrica Inglese«. U jednoj kapetanskoj kući nalazilo se: »sotā, buro—sekretar, pisači stol, stilske stolice, okviri, dvije puške za lov, srebrno raspeće... U prijavljenoj krađi u Gružu u kući brodaru Vlaha Saltarića odneseno je 4 zlatna prstena, dvije srebrne medalje, srebrni »britvulin«, nekoliko srebrenih kopča, dragog ka-

menja za prstene itd«. Slična krađa se dogodila (1801) i u kući kapetana Miha Martinovića (stano-
vao je u kući iza Katedrale), a nestalo mu je: 11 žli-
ca od srebra, 13 viljušaka i 13 noža sve od srebra,
jedna medalja od srebra, jedan zlatni prsten, jedan
pladanj od srebra, srebreni križ i kralješ itd. Kap.
Pero Bratić sobom na brodu je imao dosta zlatnih i
srebrenih predmeta — raznog nakita (kopča,
dugmadi, medalja, križeva, kolajna itd.), a te je
predmete namjeravao prodati u lukama SAD. U
kući kap. Frana Bratića bile su dvije »posate« od
srebra, srebreni sat, nekoliko kopča od srebra itd.
Nadalje, nalazili smo i u drugim kapetanskim ku-
ćama slične zlatne i srebrene predmete: svječnja-
ke od srebra, srebrene satove, vrčeve od srebra,
srebrene ili pozlaćene križeve, pladnjeve od srebra
itd.¹⁵

Na kraju umjesto zaključka podsjećamo: Pro-
učavanje izgleda sastava, vrijednosti, različnosti
kvaliteta i kvantiteta, vrste oblikovanja itd. odjeće,
odjavnog pribora, nakita itd. naših pomoraca—
moreplovaca u prošlosti zanimljivo je i vrlo zna-
čajno, jer se time kvalitetno proširuje poznavanje i
znanje o materijalnoj kulturi dubrovačkih pomo-
raca. Iz ovdje objavljenih vijesti o tome kao i onih
koje smo objavljivali u dosadašnjim našim rado-
vima (a posebno onih iz naših arhivskih ispisa)
možemo zaključiti da je materijalna kultura, a po-
sebno kultura odijevanja i sastav odjavnog pribora
dubrovačkih pomoraca bila na visini najjačih me-
diteranskih naroda i onih na obalama Atlantika.

Brojčano najviši i najjači sloj stanovnika Du-
brovačke Republike — mornari i mornari—kormi-
larari — vršili su snažan mediteransko—svjetski
kulturni (i odjevni) uticaj na ostalo stanovništvo
dubrovačke države prenašajući kulturne (i odjev-
ne — i ne samo te!) i civilizatorske navike i običaje
donašajući u svoje domove (i u najzabitnija sela
Dubrovačke Republike, jer je baš iz tih sela bilo
najviše mornara na dubrovačkim brodovima izvan-
jadranske—duge plovidbe!) različite vrste tekstila,
odjavnog pribora, nakita i ukrasnih predmeta iz
kulturno najrazvijenijih središta i pristaništa Medi-
terana i izvan njega.

BILJEŠKE:

¹ Josip Luetić, Pomorac i diplomat I. Kaznačić s osvrtom na dubrovačko pomorstvo 18. i poč. 19. stoljeća. Građa za pomorsku povijest Dubrovnika Pomorskog muzeja JAZU u Dubrovniku, 1, 1954. Josip Luetić, Le condizioni igienico—sanitarie dei marittimi Ragusei dal 1780, fino alla caduta della Repubblica di Ragusa nel 1808, ed i rapporti delle repubbliche marinare Italiane e la Repubblica di Ragusa. ATTI del XXVI Congresso Nazionale di storia della Medicina, Roma /p. 315 — 322/. Josip Luetić, Naši pomorci stranog državljanstva članovi posada jedrenjaka Dubrovačke Republike /1797—1807/. Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku, svezak XVII, Dubrovnik 1979. /str. 251—281/. Josip Luetić, Veze naših pomoraca i prilog brodarstva Cresa i Lošinja pomorstvu Dubrovačke Republike XVIII. i XIX. stoljeća u Pomorstvu Lošinja i Cresa, M. Lošinji 1980. /str. 249—263/. Josip Luetić, Talijanski mornari kao članovi posada trgovačkih jedrenjaka Dubrovačke Republike u 18. i početkom 19. stoljeća. Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku, svezak XVIII, Dubrovnik 1980. /str. 251—269/. Ilija Mitić, Konzulati i konzularna služba starog Dubrovnika. Posebno izdanje Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku 1973.

Josip Luetić, O prekooceanskom brodarenju jedrenjaka Dubrovačke Republike XIX. stoljeća i o njegovu utjecaju na dubrovačke diplomatske odnose sa SAD. Građa za pomorsku povijest Dubrovnika Zavoda za historijska istraživanja pomorstva južne Dalmacije JAZU u Dubrovniku knjiga 5, Dubrovnik 1972. /str. 141—175/.

² Pravilnik Dubrovačke Republike o nacionalnoj plovidbi. Građa za pomorsku povijest Dubrovnika Zavoda za historijska istraživanja pomorstva južne Dalmacije JAZU u Dubrovniku, knjiga 5, 1972. /str. 71—139/.

³ Historijski arhiv u Dubrovniku HAD. Diverse terminazioni e note della Navigazione, sv. 2, f. 1 iz 1799. godine.

⁴ HAD. Diverse terminazioni e note della Navigazione, sv. 2, f. 1780. godine.

⁵ HAD. Diverse terminazioni e note della Navigazione, sv. 2, f. 20 iz 1783. godine.

⁶ HAD. Diverse terminazioni e note della Navigazione, sv. 2, f. 38 iz 1786. godine.

⁷ HAD. Diverse terminazioni e note della Navigazione, sv. 2, f. 60v iz 1787. godine.

⁸ HAD. Diverse terminazioni e note della Navigazione, sv. 2, f. 92v iz 1792. godine.

⁹ HAD. Diverse terminazioni e note della Navigazione, sv. 2, f. 111 iz 1794. godine.

¹⁰ HAD. Diversa de Foris, sv. 227, f. 92. Diverse terminazioni e note della Navigazione, sv. sv. 2, f. 101, 122 /iz 1795. godine/, f. 117v, f. 132 /iz 1797. godine/, f. 152; Diversa de Foris, sv. 224 iz 1799. godine; Diversa terminazioni e note della Navigazione, sv. 2, f. 210v iz 1804. godine; Lamenta del Criminale, sv. 223, f. 151v iz 1804. godine itd, itd.

¹¹ HAD. Diversa terminazioni e note dell'Offizio della Sopraiten—denza della Navigazione della Repubblica di Ragusa, sv. 2, f. 101 iz 1793.

¹² HAD. Intenzioni della Navigazione, svezak 2, f. 66.

¹³ HAD. Diversa de Foris 34, svezak 220, f. 163v iz 28. lipnja 1793. god.

¹⁴ Josip Luetić, O uniformi i odjeći naših pomoraca u prošlosti. Mornarički glasnik JRM, br. 1, Split 1956. str. 67—75. Isti, Još nešto o odjeći naših pomoraca u prošlosti. Mornarički glasnik JARM br. 4, Split 1957. Isti, Iz inventara pokretne imovine mornara koji su plovili na jedrenjacima Dubrovačke Republike 1788—1804. ZBORNIK ZA NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE JUŽNIH SLAVENA JAZU, knjiga 49, Zagreb 1983. str. 325—331.

¹⁵ HAD. Testamenta 10. 1, svezak 85, f. 18. Diversa de Foris 34, svezak 220, f. 102. Svezak 222, f. 89v: U ovom popisu spominje se u nabrojnom inventaru »koret od svile, ogrnač od vela bijeli i drugi od penge, ubručić, jedan tabarin, dva para karata od kartanja, dva para puca od uha, tri iglice od srebra« itd. 34, svezak 224, f. 223v; 34, svezak 230, f. 170—tu je zabilježen iznos od 64 dukata prihod od najma kuće u Cavtatu; 34, svezak 231, f. 29v i 30 (to je prema dokumentaciji od 5. VIII. 1799. iz Barcelone); 34, svezak 242, f. 127. Lamenta del Criminale 50. 3, svezak 209, f. 4 iz 1797. — pa svezak 215, f. 78 od 23. siječnja 1801 — sve do f. 81v; 50. 3, svezak 223, f. 178v — to je popis zlatnine i srebrarije u kući brodar i »prot« (brodograditeljskog poduzetnika i visoko kvalificiranog majstora brodograditelja) Iva Krile u Gružu koji je imao kućnu pomoćnicu).